

Észrevételek és javaslatok a Családjogi jogalkalmazás hatékonyságát erősítő munkacsoport által a kiskorú gyermek védelme érdekében javasolt polgári jogi tárgyú módosítások kapcsán

További észrevételek és javaslatok a szülői felügyeleti jog rendezése és kapcsolattartás szabályozásának és gyakorlatának kérdéskörében, a családon belüli, párkapcsolati erőszak kontextusában

NANE Egyesület, PATENT Egyesület, Magyar Női Érdekvédelmi Szövetség

2021. szeptember 24.

A jelen észrevételeket jegyző szakmai civil szervezetek a most megküldött javaslatokból szereztek tudomást a Családjogi jogalkalmazás hatékonyságát erősítő munkacsoport megalakulásáról. Nem világos, hogy mi indokolta a Családjogi Szakértői és a Családjogi Civil Munkacsoport mellett egy harmadik szakértői grémium létrehozását. Nem kaptunk arról tájékoztatást, hogy a nyáron felállított testület megalakítása miért volt szükséges és mennyiben más a célja, tevékenysége, mint a Családjogi Szakértői Munkacsoportnak. Azt különösen sajnálatosnak tartjuk, hogy a munkacsoportba bekerülő jogász hivatásrend képviselői közé éppen azon jogvédő szervezetek szintén jogász végzettségű delegáltjai nem kaptak meghívást, akik az érintettek tapasztalatait vissza tudnák csatornázni.

Szintén előre bocsátjuk, hogy a javaslat bevezetőjében olvasható azon megállapítás, hogy a javasolt módosítások egybecsengenek „A Családjogi Szakértői Munkacsoport összesített munkaanyaga” elnevezésű dokumentumban foglaltakkal, a jelen észrevételeket jegyző nőjogi szakmai szervezetek esetében nem fedi a valóságot, ugyanis a javasolt három módosítás közül eggyel értünk egyet, de nem tartjuk prioritást igénylő jogalkotási feladatnak, míg két javaslatot nemhogy nem támogatunk, de azokat kifejezetten kontraindikálnak véljük, s bevezetésüket egyértelműen ellenezzük.

I. Észrevételek és javaslatok a Családjogi jogalkalmazás hatékonyságát erősítő munkacsoport által a kiskorú gyermek védelme érdekében javasolt polgári jogi tárgyú módosítások kapcsán

1.1 A bíróság intézkedésére, a tárgyalás kitűzésére és az ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó határidők lerövidítése

Szervezeteink általánosságban üdvözlik és támogatják az ügyfélbarát igazságszolgáltatás, s ezen belül az ügyek ésszerű elbírálása érdekében hozott intézkedéseket. Kiemelten fontos ez azokban az ügyekben, ahol a nők és a gyermekek elleni erőszak, s ezen belül a családon belüli, párkapcsolati erőszak előfordult az előzményekben, illetve jelen van az érintett kapcsolatokban. A fentieknek megfelelően üdvözöljük a bíróság intézkedésére, a tárgyalás kitűzésére és az ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó határidők lerövidítése érdekében javasolt módosításokat. Fontosnak tartjuk ugyanakkor kiterjeszteni a határidők lerövidítésére tervezett intézkedéseket mindazon esetekre, ahol a családon belüli erőszak, párkapcsolati erőszak akár az előzmények között, akár az eljárás során jelen van, abban az esetben is, ha az eljárást lezáró döntés várhatóan nem a kiskorú gyermekekre vonatkozik, de a gyermekek áldozatai vagy tanúi az erőszaknak, közvetetten érintettek, illetve az adott eljárás, intézkedés (csak) a szülőt, szülőket érinti. Emellett felhívjuk a figyelmet, hogy a Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 104. § (1) bekezdése alapján a bíróság jelenleg is kötelezve van, hogy az ideiglenes intézkedés elbírálása során soron kívül járjon el, az intézkedéseit haladéktalanul, de legkésőbb nyolc napon belül megtegye, a gyakorlatban mégis az tapasztalható, hogy hosszú hónapok telnek el a szükséges döntés megszületéséig. Mindez azt mutatja, hogy a probléma elsődlegesen nem jogalkotási, hanem jogalkalmazási oldalon merül fel, ezért elengedhetetlenek tartjuk a törvénymódosítás mellett, azzal párhuzamosan a bírói gyakorlat felülvizsgálatát és annak korrekcióját is.

1.2 A gyermekjogi ügygondnok jogintézménye

Azokban a családokban, amelyekben az apa, az anya és a gyermek érdekei megegyeznek, nincs szükség ügygondnokra. A gyermek érdekeit legjobban a vele azonos érdekű szülő képes képviselni, ezért a gyermek elsődleges érdeke az, hogy a biztonságos szülő megtartsa képviselői jogosultságát, s az ne kerüljön át egy ismeretlen, esetleg kárhozó harmadik személyhez.

Az erőszakos előzmények, háttér vizsgálata és figyelembe vétele minden ügyben elengedhetetlen. Az erőszakkal érintett ügyekben a pártatlanság látszatának fenntartása az ügygondnok intézményének eszközével gyakorlatilag a bántalmazó fél sikerének elősegítését és

a bántalmazott fél és gyermeke helyzetének további megnehezítését szolgálja. Amennyiben ügygondnok képviseli a gyermeket ilyen ügyekben, arra hivatkozva, hogy ez a személy egy elfogulatlan felnőtt, aki csak a gyermek érdekeit nézi, az eseteinkben azzal az eredménnyel jár, hogy kiveszi az intézkedési lehetőséget a gyermeke védelméért küzdő szülő kezéből és helyette nem végzi el mindazokat az intézkedéseket, melyek rendelkezésre állnak. A jelenlegi gyakorlatban gyakran tapasztalható érdektelenség és felületesség az ügygondnokok (eseti gyámok) részéről. Minimális követelmény, hogy az ügygondnoki szerepet olyan személy láthassa el, aki megfelelő képzést kapott a családon belüli erőszakról, a trauma hatásairól, és folyamatosan bizonyítja, hogy a gyermekek érdekeit szem előtt tartja és azokat aktívan érvényesíteni igyekszik. E feltétel teljesítéséhez nem elegendő, sőt egyes esetekben még kifejezetten hátrányos is a javasolt családjogi szakjogász, mediátor, pszichológus képzettség. Ahhoz ugyanis, hogy egy idegen felnőtt a gyermek számára megfelelő képviselőt és hatékony védelmet tudjon biztosítani, elengedhetetlen a családon belüli erőszak működési mechanizmusának, hatásának, természetrajzának ismerete, a traumatizált gyerekekkel való együttműködésre vonatkozó tapasztalat birtoklása. Minőségbiztosítással, panasz-mechanizmusokkal és elszámoltathatósággal kell biztosítani, hogy alkalmatlan, érdektelen és képzetlen személyek ne hozhassanak kiemelten sérülékeny gyerekek jelenét és jövőjét is meghatározó döntéseket, illetve ne járulhassanak hozzá a gyermek jólétét fenyegető, a gyermeket a bántalmazó szülőnek kiszolgáltató bírósági döntésekhez. A gyermekjogi ügygondnok intézményének bevezetését megelőzően szükségesnek látjuk az eseti gyámok működésének és eddigi tevékenységének vizsgálatát és értékelését, a szükséges tanulságok levonásával. Emlékeztetünk az alapvető jogok biztosának AJB-2614/2012. és AJB-5723/2012. számú ügyekben hozott jelentéseiben foglaltakra, melyben az ombudsman az eseti gondnok vonatkozásában kimondta, hogy *“Annak érdekében azonban, hogy funkcióját be tudja tölteni és tevékenységével hozzájáruljon a gyermek legfőbb érdekének érvényesítéséhez, alkotmányos követelmény, hogy olyan személy lásson el ilyen feladatokat, aki megfelelő jártassággal rendelkezik a gyermekek jogai, illetve az őket esetlegesen érintő eljárások terén. Ez következik nemcsak a fenti nemzetközi dokumentumokból, hanem az Alaptörvénynek a gyermek védelemhez való jogát, illetve a tisztességes eljárás követelményét előíró rendelkezéseiből is.* A biztos azt is hangsúlyozta, hogy a gyermekeket érintő eljárásokban részt vevő, valamint a gyermekekkel közvetlenül foglalkozó szakemberek gyermeki jogokkal, gyermekbarát eljárásokkal, eltérő kulturális háttérű gyermekekkel kapcsolatos képzésének, továbbá az alkalmasságukat mérő vizsgának a hiánya gátja/akadálya lehet a gyermeki jogok maradéktalan érvényesülésének, ezáltal az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében rögzített jog sérelmének közvetlen veszélyét keletkezteti.

Az Európa Tanács 2010-ben elfogadott Gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló Irányzatása pedig hangsúlyozta, hogy az igazságszolgáltatás szerveinek a gyerek mellett annak szüleit is megfelelő módon tájékoztatniuk kell az eljárás menetéről.

Kiemelten veszélyesnek tartjuk a javaslat azon felvetését, hogy bármelyik fél kérelmére a bíróság mérlegelés nélkül köteles lenne a gyermekjogi ügygondnok kirendelésére, hisz ez a lehetőség megint csak a bántalmazó szülő részére ad lehetőséget arra, hogy az áldozat szülői pozícióját megingassa, jogait csorbítsa.

1.3 A közös szülői felügyelet bírósági rendezése, váltott gondoskodás szabályozása

Az osztott/váltott gondoskodás, illetve ennek a gyermekekre gyakorolt hatása kapcsán kiterjedt nemzetközi szakirodalom és tapasztalat áll rendelkezésre.

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy szervezeteink - s a hozzánk fordulók - tapasztalatai és a vonatkozó nemzetközi kutatások és tapasztalatok egyaránt azt erősítik meg, hogy azokban a kapcsolatokban, ahol nem fordul elő erőszak, hatalmi egyenlőtlenség, a szülők közösen, önállóan meg tudnak állapodni a szülői felügyelet rendezésének, gyakorlásának kérdéseiről, nincs szükség a bíróság döntésére. Másrészt alapvető probléma, hogy az osztott/váltott gondoskodás, a két szülő gyermekhez való egyenlő hozzáférése, a gyermekkel való együttlét számára biztosított azonos idő elve **a két szülő szülői felügyelethez fűződő egyenlő joga, elképzelései, igényei felől közelíti meg a kérdést, és nem a gyermek érdekei felől.**

A kisgyermekes esetében a személyiségfejlődésük kapcsán külön hangsúlyt kap a szakirodalomban az elsődleges gondozóhoz való kötődés rendkívül fontos szerepe. A gyermek és az elsődleges gondozó közötti stabil kapcsolatnak alapvető jelentősége van abban, hogy a gyermek ki tudja alakítani saját személyisége határait, és hogy a későbbiekben másokhoz is sikeresen tudjon kötődni. Az állandó lakókörnyezet hasonlóképpen fontos szerepet játszik a gyermek biztonságérzetének kialakításában és megszilárdításában. A két szülő közötti váltás - az elszakadás és új megtelepedés - rendkívüli mértékben igénybe veszi a kisgyermek érzelmi energiáit, és eltéríti őt személyiségének, intelligenciájának, ön- és valóságismeretének a fejlesztésétől. Ebből következően bizonyos életkor alatt az osztott, váltott gondoskodás alkalmazása eleve kerülendő.

Az osztott/váltott felügyeletnek, gondoskodásnak a gyermekekre gyakorolt pszichológiai hatását számos tanulmány, illetve kutatás vizsgálta. A témában keletkezett több kutatás, szakmai állásfoglalás a váltott elhelyezés keretében nevelt gyermekek súlyos pszichés terheléséről számolt be: a gyerekek igen nagy részénél szorongást, beszűkülést, hospitalizációt, depressziót, visszamaradást, ekcémát, alvási nehézségeket, tanulási visszaesést, ellenségességet, és más fizikai és pszichikai problémákat figyeltek meg.¹ Egyes dokumentumok úgy fogalmazzák, hogy

¹ Lásd például az alábbi cikkben idézett kutatás eredményeit:
<https://www.passeportsante.net/fr/psychologie/Fiche.aspx?doc=garde-alternee>

a váltott felügyelet alatt álló gyermek pszichológiai energiáját arra fordítja, hogy védekezzen a mindennapi élet által rákényszerített extra nehézségek ellen, ahelyett, hogy ezt az energiát intellektuális és érzelmi fejlődése fejlesztésére fordítaná. Vagyis a váltott szülői felügyelet kifejezetten visszaveti a gyermeket a fejlődésében.

A kapcsolódó vizsgálatok azt mutatják, hogy a gyermekeknél jelentkező pszichés zavarok nem kizárólag, de legtöbbször a külön élő szülők között fennálló tartós konfliktusok esetén fordulnak elő. Több tanulmány rámutat, hogy a váltott elhelyezést, illetve közös szülői felügyeletet követelő apák közül sokan (bizonyítottan) erőszakos, bántalmazó magatartást tanúsítottak korábban is az anyával és/vagy a gyerekekkel szemben, így számukra a közös felügyelet a nő és a gyermekek feletti kontroll fenntartásának a lehetőségét jelenti. A gyakorlati alkalmazást lehetetleníti el továbbá az a tény, hogy a váltott gondoskodás gyakorlatilag folyamatos együttműködést követelne meg az épp hogy együttműködni képtelen, korábban egyenlőtlen hatalmi viszonyok között élő felektől.

A nemzetközi szakirodalom országokon átívelően is egybehangzóan tartalmazza az alábbi - szervezeteink előtt is jól kirajzolódó - tapasztalatokon alapuló tényeket:

- a) A párkapcsolatból való kilépést, válást követő időszak különösen veszélyes a bántalmazott nő számára, ebben az időszakban igen jellemző az erőszak eszkalálódása, a legtöbb súlyos testi sérülést okozó és gyilkossággal végződő bántalmazás ebben az időszakban következik be.² Az utóbbi tényre vonatkozóan olyan adat is ismert, amely szerint a partnerbántalmazással érintett párkapcsolatokban a nő kapcsolatból való kilépését az esetek 45%-ában a nő ex-partnere általi megölése követte³.
- b) A kapcsolattartás a fenti összefüggésekben alkalmat kínál a bántalmazó volt partnernek, hogy áldozatát (a volt partnerét, a közös gyermeket⁴) további fenyegetésnek, erőszaknak bántalmazásnak tegye ki.

² Jennifer L. Hardesty and Grace H. Chung: Intimate Partner Violence, Parental Divorce, and Child Custody: Directions for Intervention and Future Research, *Family Relations*, Vol. 55, No. 2 (Apr., 2006), pp. 200-210, <http://www.jstor.org/stable/40005330>;

Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan and Deborah I. Bybee: When Ending the Relationship Doesn't End the Violence: Women's Experiences of Violence by Former Partners, *Violence against Women*, Vol. 6. Issue 12. (December 2000), SAGE Publishing, <https://doi.org/10.1177/10778010022183695>

³ Holly Johnson and Tina Hotton: Losing Control: Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships, *Homicide Studies*, Volume: 7 Issue: 1 (February 2003), pp. 58-84

⁴ A gyerekek minden esetben tudnak a szülőt érő erőszakról, ami őket súlyos stressznek teszi ki, valamint károsan hat fizikai, lelki és társas fejlődésükre. Így a közös gyermek abban az esetben is áldozata a bántalmazásnak, ha az nem közvetlenül felé irányul. Bővebben:

- Kinderschutz und Kindeswohl bei elterlicher Partnerschaftsgewalt – eine Handlungsorientierung für Jugendämter -, Herausgegeben von der Koordinierungsstelle gegen häusliche Gewalt, Ministerium der Justiz, Zähringerstraße 12, 66119 Saarbrücken, 5. Auflage Januar 2011.
- CHILDREN WITNESSES OF GENDER VIOLENCE IN THE DOMESTIC CONTEXT - Analyses of the fulfillment of their specific needs through the protection system (2011), Save the Children

- c) A különválást követően ezáltal a közös gyermekek erőszaknak való kitettsége is megnövekszik, a bántalmazásnak vagy gyilkosságnak nem ritkán a közös gyermekek közvetlenül is áldozatává válnak.⁵

A fentiek értelmében a közösen gyakorolt szülői felügyelet, a váltott gondoskodás elrendelése, gyakorlata különösen súlyos aggályokat vet fel azokban az esetekben, ahol a családon belüli erőszak, párkapcsolati erőszak problémája jelen van a kapcsolatokban, illetve előfordult az előzményekben. Tapasztalataink szerint jelenleg Magyarországon nem állnak fenn annak a feltételei, hogy az igazságszolgáltatási, jogalkalmazási, gyermekvédelmi és szociális területen dolgozó szakemberek képesek legyenek felismerni és elhatárolni egymástól a konfliktusos és erőszakos párkapcsolatokat, és ezáltal felismerjék a családon belüli erőszak jelenlétét a gyermek szülei között, illetve beazonosítsák, megkülönböztessék a vétő/bántalmazó és a nem bántalmazó szülőt.⁶ Tehát már a legelső lépések is hiányoznak ahhoz, hogy az illetékes jogalkalmazók a releváns tényeken alapuló, hatékony és szakszerű döntéseket, illetve intézkedéseket tudjanak hozni az erőszak-esetekben, s hogy végső soron a joggyakorlatban a bántalmazott nő és gyermeke biztonsága biztosítva legyen. Egy, a témára vonatkozó magyarországi kutatás szerint az eljáró hatóságok “szinte kivétel nélkül elmulasztották az egyenlőtlen hatalmi viszonyok felismerését az adott párkapcsolatban, illetve annak felismerését is, hogy az elkövető viselkedése bántalmazó lenne.”⁷ A kutatás rámutatott továbbá, hogy: “Az erőszakos párkapcsolatból kilépő nők tapasztalatai szerint a szülői felügyeleti jog elbírálásában és egyéb, kapcsolódó jogi kérdésekben eljáró intézmények döntéseik során gyakran nem veszik figyelembe a bántalmazó volt partner által tanúsított erőszakot mint a szülői felügyeleti jog és a kapcsolattartás szabályozására jelentőséggel bíró tényezőt még akkor sem, ha ez a gyerek jóllétét veszélyezteti.”⁸

A polgári jog működési mechanizmusa eleve a felek egyenlőségét feltételezi, ami azonban családon belüli erőszak esetén nem létezik, mivel a hatalmi viszonyok a bántalmazó javára, és a

⁵ Ezek közé az esetek közé tartozik többek között a 2019 decemberében Győrben, az együttélés során volt partnerét a gyermekek jelenlétében életveszélyesen bántalmazó apa, aki büntetéséből jó magaviselettel szabadulása után a láthatás alkalmával két gyermekét megölte. Ide tartozik továbbá a közelmúltban Dunakeszin elkövetett eset, ahol a gyermekét a láthatásról visszavívó férfi ölte meg volt partnerét, volt partnere édesanyját és a gyermeket; a legújabb értesülések szerint korábban a férfi a környezetében tett az elkövetésre vonatkozó utalásokat, és volt partnerét is fenyegette.

⁶ Ennek érdekében elengedhetetlen a családon belüli, illetve párkapcsolati erőszak természetrajzára vonatkozó, a hatékony és szakszerű fellépést célzó, a nemzetközi irányelveken és valós tapasztalaton alapuló, speciális és kötelező képzés léte.

⁷ Az eredeti cikk angol nyelven készült. Lásd: Júlia Galántai, Anna Sára Ligeti, Judit Wirth: Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary. (Erőszaknak kitett gyerekek: Bántalmazó párkapcsolatot követő gyermekelhelyezési eljárások, és ezek hatásai a gyerekekre Magyarországon). *Journal of Family Violence*. Published: 17. June 2019. Elérhető: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10896-019-00066-y>

⁸ *Ibid.*

bántalmazott kárára öltenek testet. A családon belüli erőszakkal kapcsolatos látencia⁹ különösen fontossá teszi a megfelelő biztosítékok létesítését a közös gyermek jogi helyzetének rendezésével kapcsolatos eljárások során. A gyakran hangoztatott előítéletekkel ellentétben az anyák az esetek többségében nem vallják be a párkapcsolati erőszak megtörténtét a bíróságok előtt, mivel attól tartanak, hogy a bíróságok nem hisznek nekik, “ellenségesnek” tekintik őket az apával szemben vagy “túlvédelmeszőnek” a közös gyermekkel szemben, súlyosabb esetben pedig egyenesen azt feltételezik, hogy hazudnak.

A családban fennálló bántalmazás esetén a szülői felügyeleti jogok bántalmazó apa általi birtoklása szintén egy eszközt teremt a volt partner és a közös gyermek életének hátrányos befolyásolására. Jellemző, hogy még a hétköznapi döntések meghozatalára való jogot is a bántalmazó volt partner az anyai döntések megkérdőjelezésére és aláásására használja fel, miközben ezen döntések iránt a múltbéli együttélés során az apa korábbi érdeklődést egyáltalán nem mutatott. Saját tapasztalataink és a nemzetközi irodalom alapján meg kell állapítanunk, hogy a közös szülői felügyeleti jogból nem következik, hogy az apa többet foglalkozik a gyerekekkel, nagyobb részt vállal a gyereknevelésből. Igen gyakori, hogy a gondoskodási feladatokat a gyermek anyjával való kapcsolat megszűnését követően az apai család női tagjaira, így nagymamára, lánytestvérre vagy az új női partnerre delegálja.¹⁰

A gyermek legfőbb érdekének meghatározása tekintetében további akadály, hogy a gyermek beszámolóit, illetve véleményét a kapcsolattartásra vonatkozóan az intézményrendszer rendszerint nem veszi figyelembe, mivel széleskörűen vélelmezett, hogy a gyermek az anya befolyásolása alatt áll, ha nem szeretne a bíróság által meghatározott mértékben a másik szülővel kapcsolatot tartani.

Mindeközben az államoknak - így a magyar államnak is - a nemzetközi emberi jogi normák alapján pozitív kötelezettsége van a családon belüli erőszak áldozatainak hatékony (!) védelmére. Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos esetben megerősítette ezt a kötelezettséget, ideértve párkapcsolati erőszak és a gyermekek elleni erőszak összefüggését is megmutató ügyeket.¹¹ A nem szakszerű és hatékony állami, hatósági fellépés, illetve a fellépés, intézkedés hiánya felvetheti az Emberi Jogok Európai Egyezményének megsértését, különösen az Egyezmény 2.

⁹ Egy spanyol adat ennek mértékét 65%-ra becsüli. Lásd: Marcela Jabbar Churba: Custody and Care of Children in Spain: Can the Two Rights be Reconciled?, *Feminist Legal Studies* (2021), Volume 29, Issue 3, pp. 351–373, <https://doi.org/10.1007/s10691-021-09466-2>

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Lásd például az alábbi ügyekben hozott ítéleteket: KONTROVÁ v. Szlovákia (2007. május 31., ügyszám: [7510/04](#)); Branko Tomašić és mások v. Horvátország (2009. január 15.; ügyszám: [46598/06](#)); Talpis v. Olaszország (2017. március 2.; ügyszám: [41237/14](#))

(élethez való jog), 3. (embertelen, megalázó bánásmód tilalma), 8. (családi és magánélethez való jog) és 14. (diszkrimináció tilalma) Cikke vonatkozásában.

A magyar jogrendszer részét képező ENSZ CEDAW Egyezmény¹² alapján, illetve az Egyezményt együtt értelmezve a szintén a magyar jog részét képező ENSZ Gyermejjogi Egyezménnyel, a magyar állam és az eljáró hatóságok kötelessége, hogy megfelelő intézkedésekkel biztosítsák a családon belüli erőszak áldozatai jogainak érvényesülését, az áldozatok biztonságát és védelmét, a szülői felügyelet és kapcsolattartás rendezése, illetve végrehajtása terén egyaránt. A CEDAW Egyezményhez kapcsolódó 35. Számú Általános ajánlás kiemeli: “Az elkövetők vagy állítólagos elkövetők jogait vagy követeléseit - ideértve a vagyonnal, a magánéletről, a szülői felügyelettel, a hozzáféréssel, a kapcsolattartással és a láthatással kapcsolatos kérdéseket - a bírósági eljárás során és azt követően a nők és a gyermekek élethez, valamint a testi, szexuális és pszichológiai integritáshoz való joga fényében kell meghatározni, a gyermek legfőbb érdekének elve által vezérelve.”¹³ A CEDAW Bizottság ezen kívül a tagállamok gyakorlatának vizsgálata során rendre egyértelművé teszi: az Egyezmény végrehajtása megköveteli az erőszakos események figyelembe vételét a szülői felügyelet és kapcsolattartás tárgyában való döntések során.¹⁴

Hasonlóképpen a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló Isztambuli Egyezmény 31. Cikke szerint a részes államoknak meg kell tenniük a szükséges jogalkotási vagy más intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy (1) a szülői felügyeleti jogra és a gyermekkel való kapcsolattartási jogra vonatkozó határozatok meghozatalakor figyelembe vegyék az Egyezmény hatálya alá tartozó erőszakos cselekményeket, (2) a kapcsolattartási jog vagy a szülői felügyeleti jog gyakorlása ne veszélyeztesse az áldozat vagy a gyermekek jogait és biztonságát.

Az elmúlt évtizedekben - a nemzetközi normákkal is összhangban - szakmai állásfoglalások és nemzeti reformok egyaránt születtek a családon belüli/párkapcsolati erőszak áldozatai védelmének és biztonságának garantálása érdekében a szülői felügyelet és kapcsolattartás

¹² 1982. évi 10. törvényerejű rendelet a nőekkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről

¹³ *Committee on the Elimination of Discrimination against Women: General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19*; 31. a) ii). Elérhető <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6OkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhslDcRoiUTvLRFdjh6%2fx1pWAeqJn4T68N1uqnZjLbtFua2OBKh3UEqIB%2fCyOIg86A6bUD6S2nt0li%2bndbh67tt1%2bO99yEEGWYpnmzM8vDxmwt>

¹⁴ Lásd például a CEDAW Bizottság záró észrevételeit az alábbi kormányzati jelentések kapcsán: Montenegró (2017, CEDAW/C/MNE/CO/2, 48-49. bekezdés), Olaszország (2017, CEDAW/C/ITA/CO/7, 51-52. bekezdés), Horvátország (2015, CEDAW/C/HRV/CO/4-5, 42-43. bekezdés), Spanyolország (2015, CEDAW/C/ESP/CO/7-8, 38-39. bekezdés)

szabályozása és gyakorlata kontextusában.¹⁵ Az utóbbira példa Svédország esete. Itt az egyik szülő kifejezett tiltakozása esetén is elrendelhető közös szülői felügyeletet 1998-ban vezették be. A törvény indokolása rendelkezett arról, hogy vannak olyan esetek - így az egyik szülő ellen elkövetett erőszak -, amelyeknél a közös szülői felügyelet főszabályától javasolt eltérni. Ennek ellenére a közös szülői felügyeletet azon esetek közel felében elrendelték, ahol ez ellen az egyik szülő kifejezetten tiltakozott, továbbá a bíróságok tízből közel 4 esetben akkor is közös szülői felügyeletet rendeltek el, ahol az apát korábban elítélték az anya ellen elkövetett bűncselekmény miatt. Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a nem kellően pontos jogi szabályozás kockázatokat rejt a bántalmazásban érintett anyák és gyermekek számára, a törvényt 2006-ban módosították. Az új szabályozás alapján mérlegelni kell annak a veszélyét, hogy a gyermeket vagy a család valamelyik tagját bántalmazzák, vagy a gyereket jogellenesen elviszik, bezárják vagy más módon veszélyeztetik. Új kiinduló ponttá vált az a vélelem, hogy családon belüli erőszakos előzmény esetén nem áll a gyermek érdekében a bántalmazó szülő által gyakorolt szülői felügyeleti jog. Azon gyermekeket, akik szem- vagy fültanúi a szülője bántalmazásának, szintén a bántalmazás áldozatainak kell tekinteni, és ez esetben a gyermek szülőjének bántalmazása kiskorú veszélyeztetésének is minősíthető.¹⁶

A fentieket összegezve: az államnak pozitív kötelezettsége van a családon belüli erőszak áldozatainak hatékony védelmére. A legelső lépés ehhez a jogalkalmazók részéről az erőszakos esetek beazonosítása, aminek előfeltétele az érintett szakemberek megfelelő alap- és továbbképzése a témában. A szülői felügyeleti jog és kapcsolattartás vonatkozásában pedig a jogszabályokkal, illetve egyéb intézkedésekkel garantálni kell, hogy a szülői felügyeleti jogra és a gyermekkel való kapcsolattartási jogra vonatkozó határozatok meghozatalakor figyelembe veszik az erőszakos cselekményeket; azt is biztosítani kell továbbá, hogy a kapcsolattartási jog vagy a szülői felügyeleti jog gyakorlása ne veszélyeztesse az áldozat vagy a gyermekek jogait és biztonságát. Minden tervezett intézkedést - ideértve a szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó szabályozást is - egyértelműen meg kell feleltetni tehát ezeknek az alapelveknek. Mindebből pedig az következik, hogy mind az egyoldalú kérelemre elrendelt közös szülői felügyelet, mind pedig a váltott gondoskodás ellenjavalt a bántalmazással érintett ügyekben, s mivel annak

¹⁵ A párkapcsolatból való kilépést megelőző, illetve a kilépést követően kezdődő partnerkapcsolati bántalmazás kellő figyelembevételének hiányából fakadó, ezáltal a bántalmazott nő, illetve gyermeke biztonságának a hatóságok általi veszélyeztetésére az ENSZ szakértői és bántalmazott nőkkel foglalkozó szervezetek több alkalommal is felhívták a figyelmet:

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/intimate-partner-violence-against-women-is-an-essential-factor-in-the-determination-of-child-custody-say-women-s-rights-experts>;

<https://www.frauenhauskoordinierung.de/arbeitsfelder/umgangsrecht-und-gewaltschutz/>;

<https://www.womensaid.org.uk/childfirst/>

¹⁶ Maria Eriksson: Contact, Shared Parenting, and Violence: Children as Witnesses of Domestic Violence in Sweden (2011), International Journal of Law Policy and the Family, Volume 25, Issue 2, pp. 165-183, <https://doi.org/10.1093/lawfam/eb004>

felismerése, beazonosítása a bíróságok részéről nem biztosított, így a módosítás elvetését szorgalmazzuk.

II. További észrevételek és javaslatok a gyermekelhelyezés és kapcsolattartás szabályozásának és gyakorlatának kérdéskörében, a családon belüli, párkapcsolati erőszak kontextusában

A Családjogi Civil Munkacsoport keretében észrevételeinket, javaslatainkat több körben eljuttattuk az illetékesek számára. Sajnálatos módon azonban a javaslatainkban hangsúlyozott, a nemzetközi normák által is előírt komplex, átfogó fellépés érdekében - mely alapvető, rendszerszintű változásokat hozna - nem történtek lépések. Ehelyett egy-egy speciális kérdés kapcsán születnek intézkedések, kezdeményezések. Bár ezek némelyike valóban hasznos lehet az áldozatok számára, több iniciatíva ugyanakkor a családon belüli erőszak, párkapcsolati erőszak áldozatainak jogait és biztonságát sérti, illetve veszélyezteti, kifejezetten ellenjavalt, káros, az állam vonatkozó nemzetközi kötelezettségeivel szembe megy - legyen szó akár a mediációról vagy a váltott gondoskodásról. Mindeközben a Dunakeszin történt eset újabb szomorú, megrázó példáját adta a párkapcsolati erőszak és a gyerekek elleni erőszak összefüggésének, s a jelenséggel szembeni haladéktalan cselekvés szükségességére is figyelmeztet.

A Családjogi Munkacsoport számára korábban megküldött szakmai anyagainkban megfogalmazott javaslatainkat továbbra is fenntartjuk. Ehelyt a fenti javaslatokat részletesen nem ismétljük meg, az alábbiakban az átfogóbb jellegű, prioritásnak tekintett, illetve családjogi tárgyú főbb javaslatokat emeljük ki. (A büntetőjogi tárgyú korábbi javaslatainkat ezen anyag nem tartalmazza.)

A főbb javaslataink:

- A nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló egyezmény (Isztambuli Egyezmény) mielőbbi ratifikálása
- A nők elleni erőszak és a családon belüli, illetve párkapcsolati erőszak jelenségére vonatkozó komplex, átfogó nemzeti stratégia vagy cselekvési program elfogadása, meghatározva a szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket, határidőket, felelősöket és költségvetést is rendelve a szükséges intézkedésekhez.
- A szülői felügyeletre és kapcsolattartásra vonatkozó jogszabályok és egyéb jogi normák szisztematikus áttekintése, felülvizsgálata és módosítása annak biztosítása érdekében,

hogy a szülői felügyeleti jogra és a gyermekkel való kapcsolattartási jogra vonatkozó határozatok és intézkedések meghozatalakor megfelelő súllyal figyelembe veszik az erőszakos cselekményeket, előzményeket, valamint hogy a kapcsolattartási jog vagy a szülői felügyeleti jog gyakorlása ne veszélyeztethesse az áldozat vagy a gyermekek jogait és biztonságát. Ezen kitétel kifejezett rögzítése a Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény) szülői felügyeletre vonatkozó címében, a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben (gyermekvédelmi törvény), illetve a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendeletben.

Célzott intézkedések bevezetése a kényszerkapcsolattartás gyakorlatának felszámolása érdekében.

Az érintett szakemberek számára azon kötelezettség rögzítése, hogy az összes kapcsolódó esetben az eljárásuk, illetve intézkedésük során hivatalból vizsgálják a családon belüli, a párkapcsolati erőszakra utaló cselekmények, előzmények fennállását.

A fenti szabályok gyakorlati alkalmazását segítő szakmai szabályok, protokollok, módszertani útmutatók elfogadása, illetve a meglévő szabályzók megfelelő módosítása, ideértve az erőszakos esetek, előzmények beazonosítására, kiszűrésére vonatkozó iránymutatást, illetve az intézményközi/szakmaközi együttműködésre vonatkozó rendelkezéseket is. E körben különösen a bírósági és ügyészségi egységes joggyakorlat kialakítását szolgáló iránymutatások, illetve utasítások elfogadása, adott esetben joggyakorlat-elemző munkacsoport létrehozása, a témával foglalkozó civil szervezetek bevonásával. A releváns szabályzók hatályosulása, gyakorlati alkalmazás áttekintését, értékelését,

- A családon belüli erőszak, párkapcsolati erőszak eseteiben a mediáció tilalmának kifejezett rögzítése a kapcsolódó jogszabályokban, ideértve különösen a Polgári Törvénykönyvet (2013. évi V. törvény), a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvényt, és a Büntetőeljárásról szóló törvényt. A Ptk. közvetítői eljárásra kötelezést lehetővé tevő 4:172 és 4:177. § módosítása annak rögzítése érdekében, hogy a családon belüli, párkapcsolati erőszak esetén mediáció nem rendelhető el.

Itt jegyezzük meg, hogy az ENSZ CEDAW Bizottság 33. Számú általános ajánlása felhívja a tagállamokat annak biztosítására, hogy “a nők elleni erőszak eseteit - ideértve a családon belüli erőszakot is - semmilyen körülmények között nem utalják alternatív vitarendezési eljárások elé”.¹⁷

¹⁷ United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women: *General recommendation No. 33 on women's access to justice*, 58. c). Elérhető: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6OkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhslDcRoiUTvLRFdjh6%2fx1pWCd9kc8NuhsZOT1OuzhrDy1rIpOgSyxJmK%2fSo2p3MpTl9diL.SL02wtx8JPse1mlicqCgIo0em30unjIY%2fnkmm3g>

- A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó rendelkezéseinek módosítása annak érdekében, hogy a családon belüli erőszak áldozatai automatikusan, külön döntés nélkül megkapják az ilyen státuszt; az áldozatok védelmét, a különleges bánásmódot biztosító hasonló intézkedések bevezetése a kapcsolódó családjogi, személyállapoti és egyéb polgári jogi eljárásokban is.
- Az áldozatokat célzó, a jogaikra és az elérhető szolgáltatásokra vonatkozó tájékoztatás rendszerének és gyakorlatának felülvizsgálata, javítása
- Az összes érintett hatóságnál, intézménynél - ideértve a rendőrséget, bíróságot, ügyészséget, gyámhatóságokat és a gyermekvédelmi, személyes és egészségügyi szolgáltatást nyújtókat - a kockázatelemzés és kockázatkezelés intézményesítése a nők elleni, családon belüli és párkapcsolati erőszak eseteiben; a kapcsolódó jogszabályok módosítása, szakmai szabályok, protokollok és kapcsolódó képzési metodika, tematika kidolgozása
- A lőfegyverekről és lőszeréről szóló 2004. XXIV. törvény (és a kapcsolódó kormányrendelet) felülvizsgálata; a fegyvertartási engedély megadásának, illetve meghosszabbításának megtagadására vonatkozó szabályok módosítása a családon belüli/kapcsolati erőszak és a nők elleni erőszak áldozatainak védelme érdekében
- A gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének átfogó felülvizsgálata, a fennálló diszfunkciók, anomáliák orvoslása
- Az összes érintett szakemberre vonatkozóan a szakmai hiba, mulasztás esetén a számonkérhetőség, felelősségre vonás rendszerének és gyakorlatának felülvizsgálata, fejlesztése
- A gyermekvédelmi rendszerhez, illetve a hozzátartozók közötti erőszak megelőzéséhez kapcsolódó feladatot ellátó, (a Gyvt. 17. §-ban és a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltatásról szóló 2009. évi LXXII. Törvény 2. §-ban) felsorolt összes érintett (leendő) jogalkalmazó szakember alap- és továbbképzésének átfogó felülvizsgálata; a nemzetközi normákon alapuló, mélységében, tartalmában, szemléletmódjában egyaránt megfelelő tartalom beépítése a képzési metodikába, tematikába, a témával foglalkozó civil szervezetek bevonásával.

- A vonatkozó jogszabályok, illetve egyéb intézkedések monitorozására, felülvizsgálatára és végrehajtásának értékelésére szolgáló rendszerek bevezetése.
- A családon belüli/(pár)kapcsolati erőszak körébe tartozó ügyek esetén azon szakmáknál, ahol ez lehetséges, a szakosodást, specializáció (szignalizáció) intézményének bevezetése, annak érdekében, hogy kijelölt, s speciális képzésben részesülő szakemberek, egységek foglalkozzanak az adott ügytípussal.
- Az eljárásokban speciálisan képzett, kapcsolódó szaktudással rendelkező családon belüli erőszak szakértők bevonása.
- A családon belüli/párkapcsolat erőszakra - s ezzel összefüggésben a szülői felügyelet és kapcsolattartás rendezésére - vonatkozó igazságszolgáltatási, bünyügyi és gyermekvédelmi tárgyú statisztikai adatok gyűjtése, megfelelő bontásban; az adatok közzététele.